

Likovno izražavanje djece predškolske dobi

Dragić, Katarina

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:449107>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International/Imenovanje-Nekomercijalno-Bez prerada 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-19**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

KATARINA DRAGIĆ

ZAVRŠNI RAD

LIKOVNO IZRAŽAVANJE DJECE
PREDŠKOLSKE DOBI

Zagreb, veljača 2020.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Zagreb

ZAVRŠNI RAD

Ime i prezime pristupnika: Katarina Dragić

TEMA ZAVRŠNOG RADA: Likovno izražavanje djece predškolske dobi

MENTOR: mr. art. Ivana Gagić Kičinbači

Zagreb, veljača 2020.

Sadržaj

SAŽETAK	
SUMMARY	
UVOD.....	1
1. POVIJEST METODIKE LIKOVNE KULTURE	2
2. LIKOVNI RAZVOJ DJECE PREDŠKOLSKE DOBI.....	3
3. LIKOVNI TIPOVI DJECE	7
3.1 Likovni tipovi djece uvjetovani likovnim sposobnostima	7
3.2 Likovni tipovi djece uvjetovani uporabom likovno-izražajnih sredstava	12
3.3 Likovni tipovi djece uvjetovani osobnim kompetencijama djeteta	16
4. MOTIVACIJA.....	17
5. LIKOVNE TEHNIKE	19
6. PRIMIJENJENA UMJETNOST I DIZAJN	28
7. PRISTUP DJEČJEM LIKOVNOM IZRAŽAVANJU	29
7.1 OMETANJE DJEČJEGA LIKOVNOGA IZRAŽAVANJA	29
7.2 POTICANJE DJEČJEGA LIKOVNOGA IZRAŽAVANJA	30
7.3 KAKO NJGOVATI I RAZVIJATI LIKOVNOST KOD PREDŠKOLSKOGA DJETETA?	31
ZAKLJUČAK.....	32
LITERATURA	33
Izjava o samostalnoj izradi rada.....	35

SAŽETAK

Dijete predškolske dobi za vrijeme svojega rasta i razvoja prolaziti kroz određene faze likovnog razvoja, počevši od šaranja, a završivši s fazom oblika i pojava. Uz to, djeca mogu pripadati i različitim likovnim tipovima s obzirom na njihove likovne sposobnosti, a njih dijelimo na likovne tipove djece uvjetovane: likovnim sposobnostima, uporabom likovno-izražajnih sredstava i osobnim kompetencijama djeteta. Najčešće se kod djeteta javlja kombinacija različitih likovnih tipova zbog čega je važno upoznati sve osobitosti svakoga pojedinoga likovnog tipa. Sukladno tomu, važno je znati razdoblja kroz koja je prolazila metodika likovne kulture te dječji likovni razvoj kako bismo mogli razumjeti likovne tipove djece i ne ograničavati se na to da je isključivo jedan točan način likovnog izražavanja u djece određene dobi. Također, i tehnike kojima se odgojitelji mogu služiti u radu s djecom predškolske dobi, bez obzira radi li se o crtačkim, slikarskim i grafičkim tehnikama ili tehnikama prostorno – plastičnoga oblikovanja, važne su jer omogućuju široki spektar mogućnosti za dječje stvaralaštvo. Hoće li određeni postupci djelovati na dječje stvaralaštvo pozitivno ili negativno, ovisi o tome hoće li dječje likovno stvaralaštvo biti poticano ili ometano, ali i o tome hoće li dijete imati volje za likovnost. Povezano sa svime prethodno navedenim, svrha je ovoga rada predočiti na koji se način likovno izražavaju djeca predškolske dobi, koje su sve mogućnosti u radu s njima, a isto tako ukazati na što posebno treba obratiti pozornost.

Ključne riječi: dijete, likovne tehnike, likovni tipovi

SUMMARY

A preschool-aged child goes through certain stages during his or her artistic development, during his or her growth and development, beginning with the patterning phase and ending with the phase of forms and phenomena. Children can also belong to different types of art considering their artistic abilities, and we divide them into the artistic types of children conditioned by their artistic abilities, the artistic types of children conditioned by the use of artistic expressive means, and the artistic types of children conditioned by the personal competences of the child. However, it is most often that the combined types of children occur, rather than the pure art types, so it is important to get to know them all. It is important, therefore, to know the stages through which the methodology of visual culture and children's visual development went through so that they can understand the artistic types of children and not limit themselves to only one correct way of expressing children at a certain age. However, the techniques that educators can use to work with preschool children, whether they are drawing, painting, graphic or space - plastic design techniques, are important because they provide a wide range of opportunities for children's creativity. Whether or not certain actions affect children's creativity positively or negatively depends on whether children's artistic creation is encouraged or impeded and whether the child has the will to be artistic. Therefore, the purpose of this paper is to present how the children of preschool age artistically express themselves and what are the possibilities in working with them and what to look out for.

Keywords: child, art techniques, art types

UVOD

Dijete već od najranije dobi (8 mjeseci) „modelira“ od pulpe kruha, opipava i istražuje mogućnosti oblikovanja rukama, „gradi“ u prostoru elementima koji su mu pri ruci (kockicama, igračkama, hranom), slaže i preslaguje, kombinira i daje nove dimenzije objektima i stvarima koje ga privuku te možemo reći da dijete likovnost istražuje od trenutka kada počne istraživati svijet oko sebe (Balić Šimrak, 2010). Zato su odrasle osobe, osobito odgojitelji, ključni kako bi djeca neometano istraživala, ali i likovno se izražavala već od najranijih dana.

Likovni jezik urođena je sposobnost izražavanja i komunikacije djeteta te njime dijete kreativno izražava svoja iskustva, doživljaje i ideje. Potrebno je, stoga, stvoriti prostorno-materijalno okruženje koje uključuje bogatstvo i promišljenost izbora materijala te njegovu stalnu dostupnost čime se djecu potiče na istraživanje i otkrivanje različitih likovnih materijala, tehnika i mogućnosti njihova korištenja (Šipek, 2015). Iz toga je razloga važno poznavati sve likovne tehnike koje se mogu koristiti u radu s djecom predškolske dobi i implementirati ih unutar odgojno - obrazovnog rada, no bitno je spomenuti i primijenjenu umjetnost i dizajn.

Nadalje, važno je znati koje postupke odgojitelji trebaju izbjegavati kako ne bi ometali dječje likovno stvaralaštvo, a osvijestiti one postupke kojima bi se trebali svakodnevno koristiti u svrhu poticanja, razvijanja i njegovanja dječjeg likovnog stvaralaštva. Za primjenu odgovarajućih postupaka, važno je znati i likovne tipove djece i na koji se način dijete likovno razvija te se u skladu s time ponašati profesionalno i odgovorno.

Cilj je ovoga završnog rada ukazati na važnost dječjeg likovnog stvaralaštva i na važnost poznavanja mogućnosti koje nam likovna kultura pruža kako bismo mi, kao odgojitelji, mogli odgovoriti na dječju potrebu za likovnim stvaralaštvom.

1. POVIJEST METODIKE LIKOVNE KULTURE

Kako se likovna kultura mijenjala u različitim povijesnim razdobljima, mijenjala se i metodika likovne kulture. Zbog toga je važno znati njezin tijek i obilježja svakoga razdoblja. Herceg i suradnici (2010) govore kako likovna kultura postoji od najstarijih vremena. Povezano s time, s pojavom podjele rada u društvu pojavila se potreba za likovnim stvarateljima koji su se ponajprije obrazovali u radionicama, a kasnije u za to predviđenim školama. Početkom 19. stoljeća došlo je do demokratizacije obrazovanja te je likovna kultura uvedena u sve osnovne škole, a kasnije, pojavom dječjih vrtića, i u rad s predškolskom djecom.

S obzirom na to da se metodika likovne kulture mijenjala s vremenom, Herceg i suradnici (2010) govore o šest razvojnih faza likovne kulture. Prva razvojna faza likovne kulture traje otprilike od 1833. do 1880. godine i nazivamo je *tehničko-imitacijskom fazom*. Posebnost te faze jest ta da se u općeobrazovnim školama razvijala sposobnost precrtavanja koja je imala značajke tehničkih vježbi.

Druga razvojna faza likovne kulture traje od 1880. do 1905. godine i nju nazivamo *pokretom za umjetničkim odgojem i obrazovanjem*. U ovome se razdoblju nastojao razviti odnos prema estetskomu i sposobnost ukrašavanja uporabnih predmeta.

Treća razvojna faza likovne kulture naziva se *psihološka faza*, a traje od 1905. do 1925. godine. U ovoj su se fazi uvažavale uzrasne individualnosti djeteta i psihološke zakonitosti djetetova razvoja, a time i izvorni djetetov crtež.

Četvrta razvojna faza likovne kulture naziva se *pedagoška faza*, a traje od 1925. do 1955. godine. Posebnost je ovoga razdoblja isticanje i uvođenje pedagoških postupaka u: likovnu kulturu, učenje likovnoga jezika i razvoj stvaralaštva.

Peta razvojna faza likovne kulture naziva se *sociološka faza*, a traje od 1955. do 1970. godine. U njoj je ukazivano na širinu likovnoga fenomena, na njegovu ulogu u vizualizaciji rada i života (primjerice u dizajnu i vizualnim medijima) te na kritičko prihvaćanje vizualnih poruka.

Posljednja šesta razvojna faza likovne kulture ili *postmoderna* traje od 1970. godine te sve do danas. Posebnost je ovoga razdoblja relativiziranje mnogih principa, društvenih vrijednosti te stajališta u likovnoj kulturi.

2. LIKOVNI RAZVOJ DJECE PREDŠKOLSKE DOBI

Kada govorimo o dječjem likovnom razvoju zapravo govorimo o fazama koje dijete proživljava za vrijeme svojega rasta i razvoja. Zanimljivo je da djeca tek od godine i pol dana starosti počinju pokazivati zanimanje za likovnim izražavanjem. Do godine i pol dana starosti, djeca nemaju sposobnost, ali ni potrebu za likovnim izražavanjem jer im predstave nisu izrazito jasne, a motorika ruku nedovoljno im je razvijena.

Kada dijete počne povlačiti prve šare, možemo govoriti o početku razvoja dječjega likovnoga izražavanja i tu prvu fazu dječjega likovnoga razvoja zovemo *fazom šaranja*.

Prema autoru Hercegu i suradnicima (2010) prva razdoblje, *faza šaranja*, traje od jedne godine i pet mjeseci starosti djeteta do tri godine i pet mjeseci starosti djeteta. Djeca u toj fazi prvotno povlače jednostavne crte iz zglobova ramena i lakta, a zatim povlače manje kružne crte iz zglobova šake i prstiju. S obzirom na to da u ovoj fazi nema težišta crteža, šare se mogu promatrati s bilo koje strane podloge.

Sljedeće razdoblje jest *faza shema* te ona traje od tri godine i šest mjeseci djetetove starosti pa sve do pete godine. U ovoj fazi djeca prikazuju prepoznatljive figure i objekte s najjednostavnijim elementima. Na dječjim se radovima prepoznaje što dijete želi prikazati i iako je to poprilično skroman i siromašan prikaz, jasno je uočljivo da su prikazi za dijete vrlo važni na način da dijete dovoljno pažnje posvećuje prikazu lica, dok je ostatak tijela prikazan vrlo oskudno.

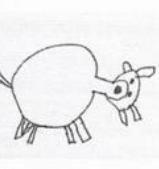

Treća faza dječjega likovnoga razvoja jest *faza razvijene sheme*, a ona traje od djetetove pete do osme godine starosti. Kao što i sam naziv upućuje, djetetov je prikaz bogatiji i detaljniji od prijašnje *faze shema*. Zanimljivo je da dijete u svojim uradcima prikazuje simpatiju prema osobi koja mu se sviđa i detaljno je prikazuje.

Također, sve je veća raznolikost dječjih tema likovnih uradaka (npr. igra loptom) te dijete počinje prikazivati pokret.

Četvrtu fazu dječjega likovnoga razvoja nazivamo *fazom oblika i pojava*. Herceg i suradnici (2010) tumače da ona traje od djetetove osme do desete godine, a u ovome je razdoblju prikaz figura i objekata realniji, prikazuje se profil, pokret i osnovni prostorni odnosi.

Slika 1. Likovni razvoj predškolskoga djeteta

Izvor: Herceg i sur., 2010, str.58

uzrast/god. i mj.	čovjek	mačka	cvijet	stablo
0,6 - 1,5				
1,6 - 2,5				
2,6 - 3,5				
3,6 - 4,5				
4,6 - 5,5				
5,6 - 6,5				
6,6 - 7,5				

Slika 2. Likovni razvoj predškolskoga djeteta, drugi dio
 Izvor: Herceg i sur., 2010, str. 59

ptica	kuća	auto	stol	prostor

3. LIKOVNI TIPOVI DJECE

Likovni tipovi djece ovise o djetetovim osobinama ličnosti. Njihove osobine određuju kojemu će likovnomu tipu dijete pripadati. Herceg i suradnici (2010) likovne tipove djece dijele na: likovne tipove djece uvjetovane likovnim sposobnostima, likovne tipove djece uvjetovane uporabom likovno-izražajnih sredstava i likovne tipove djece uvjetovane osobnim kompetencijama djeteta.

3.1 Likovni tipovi djece uvjetovani likovnim sposobnostima

U ovoj kategoriji nalazimo osam različitih tipova, a to su redom: vizualni tip, imaginarni tip, intelektualni tip, ekspresivni tip, senzitivni tip, tip vizualnoga pamćenja, analitički tip i sintetski tip.

Vizualni tip

Vizualni je tip djeteta ono dijete kod kojega se izraz temelji na točnomu i osjetljivomu zapažanju pa ono teži da mu likovni izraz bude „realan“ te se to dijete lako izražava motivima iz neposredne okoline.

Slika 3. Dječji uradak (6 god.), vizualni tip

Izvor: Herceg i sur., 2010, str. 62

Imaginarni tip

Imaginarni je tip djeteta ono dijete čiji se izraz temelji na mašti pa je naklonjeno maštovitim motivima, a „realne“ motive ostvaruje na neočekivan i neobičan način.

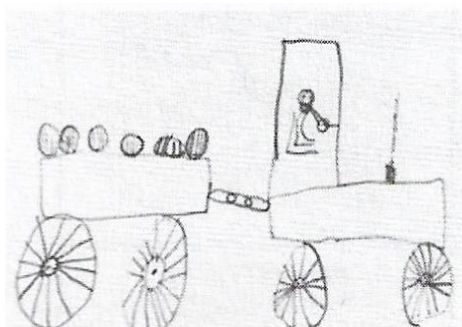

Slika 4. Dječji uradak (6 god.), imaginarni tip

Izvor: Herceg i sur., 2010, str. 62

Intelektualni tip

Intelektualni je tip djeteta ono dijete čiji se izraz temelji na vizualnomu pamćenju i likovnomu kreativnomu mišljenju. Dijete racionalno planira i stvara svoj uradak te uspješno realizira svoje likovno rješenje ako dobro shvati zadatak i ako poznaje sredstva likovnoga izražavanja.

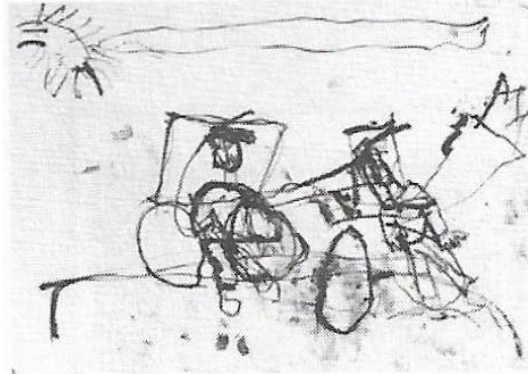

Slika 5. Dječji uradak (6 god.), intelektualni tip

Izvor: Herceg i sur., 2010, str. 62

Ekspresivni tip

Ekspresivni je tip djeteta ono dijete čiji se izraz temelji na vlastitim emocijama. Dijete obično ne planira svoj postupak ostvarivanja zamišljene ideje, nego djeluje spontano, a likovno rješenje temelji na emocijama. Zbog toga mu odgovaraju uzbudljivi i osjećajni poticaji i motivi.

Slika 6. Dječji uradak (6 god.), ekspresivni tip

Izvor: Herceg i sur., 2010, str. 62

Senzitivni tip

Senzitivni je tip djeteta ono dijete čiji se izraz temelji na osjetljivomu opažanju (senzitivitetu) te na svojem crtežu naglašava ono neobično i iznimno, poetsko i likovno zanimljivo. To se dijete lako motivira neobičnim i neočekivanim poticajima.

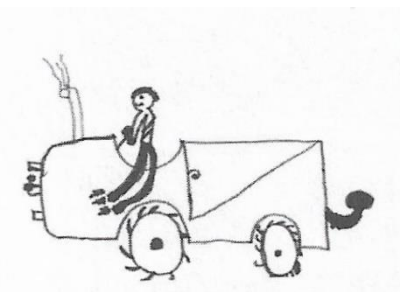

Slika 7. Dječji uradak (6 god.), senzitivni tip

Izvor: Herceg i sur., 2010, str. 62

Tip vizualnog pamćenja

Tip vizualnoga pamćenja posebnost je onoga djeteta čiji se izraz temelji na vizualnom pamćenju okoline koja ga okružuje. Takvo dijete lako slijedi likovnu strukturu koja odgovara njegovim spoznajama o stvarima oko njega. Također, ono najbolje ostvaruje zadatke iz teorije oblikovanja ako raspolaže potrebnim iskustvom.

Slika 8. Dječji uradak (6 god.), tip vizualnoga pamćenja

Izvor: Herceg i sur., 2010, str. 62

Analitički tip

Analitički je tip djeteta ono dijete čiji se izraz temelji na zapažanju detalja. Takvo dijete gradi od pojedinosti cijelu kompoziciju zbog čega se uradak doima usitnjeno, a cjelina likovnoga izraza dobiva se povezivanjem sitnica koji su nositelj likovnoga izraza.

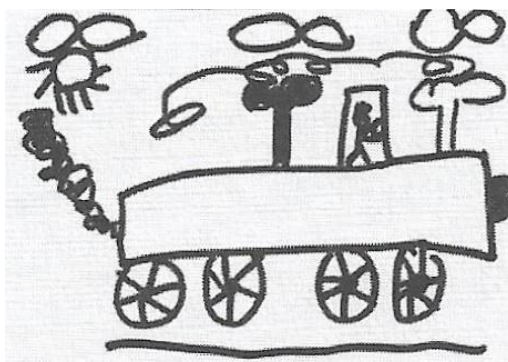

Slika 9. Dječji uradak (7 god.), analitički tip

Izvor: Herceg i sur., 2010, str. 63

Sintetski tip

I posljednji tip djeteta jest sintetski tip. Dijete ovoga tipa svoj izraz temelji na cjelini objekta i cjelini samoga izraza. Sve oblike svodi na jednostavne likove i njihove jasne odnose te zbog toga uradak izgleda pojednostavljeno i konstruktivno.

Slika 10. Dječji uradak (6 god.), sintetski tip

Izvor: Herceg i sur., 2010, str. 63

3.2 Likovni tipovi djece uvjetovani uporabom likovno-izražajnih sredstava

U ovu se kategoriju likovnih tipova djece ubraja šest tipova, a to su redom: koloristički tip, grafički tip, konstruktivni tip, impulzivni tip, prostorni tip i dekorativni tip.

Koloristički tip

Koloristički je tip djeteta ono dijete čiji se izraz temelji na uporabi boja koje su najčešće intenzivne. Rad je uglavnom izveden dobro odabranim plohamama i sugestivnim bojama.

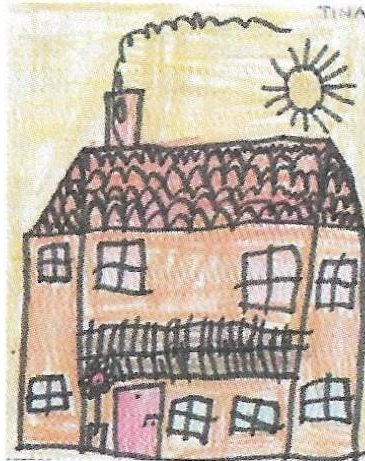

Slika11. Dječji uradak (6 god.), koloristički tip

Izvor: Herceg i sur., 2010, str. 63

Grafički tip

Grafički je tip djeteta ono dijete čiji se izraz temelji na uporabi crta te je kod njega linearno izražavanje najuspješnije. Ako u svojem uratku takvo dijete koristi boju, onda su prisutni i grafički elementi koji čine okosnicu cjelokupne kompozicije.

Slika 12. Dječji uradak (6 god.), grafički tip

Izvor: Herceg i sur., 2010, str. 63

Konstruktivni tip

Konstruktivni je tip djeteta ono dijete čiji se izraz temelji na čvrstom rasporedu crta i ploha zbog čega njegov likovni izraz djeluje jasno i geometrijski. S obzirom na to da takvo dijete svoj izraz gradi od skladnih dijelova i njihovih odnosa, takav uradak podsjeća na funkcionalnu arhitekturu.

Slika 13. Dječji uradak (6 god.), konstruktivni tip

Izvor: Herceg i sur., 2010, str. 63

Impulzivni tip

Impulzivni je tip djeteta ono dijete čiji se izraz temelji na spontanosti i trenutnoj domišljatosti zbog čega izraz djeluje labilno.

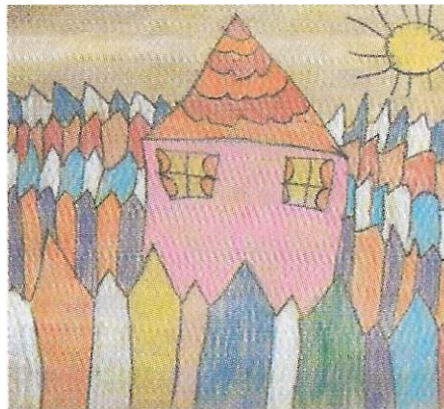

Slika14. Dječji uradak (6 god.), impulzivni tip

Izvor: Herceg i sur., 2010, str. 63

Prostorni tip

Prostorni je tip djeteta ono dijete čiji se izraz temelji na prikazu prostora s ciljem relativno ranoga svladavanja optičkoga prikaza prostora, a kasnije i perspektive.

Slika15. Dječji uradak (6 god.), prostorni tip

Izvor: Herceg i sur., 2010, str. 63

Dekoratívni tip

Posljednji je tip djeteta dekorativni tip. To je dijete čiji se izraz temelji na uporabi ploha i plošno-ritmičnoga rasporeda likovnih elemenata zbog čega uradak djeluje ukrasno, a takvo dijete rado ostvaruje zadatke iz primijenjene umjetnosti, posebno ornamente.

Slika 16. Dječji uradak (6 god.), dekorativni tip

Izvor: Herceg i sur., 2010, str. 63

3.3 Likovni tipovi djece uvjetovani osobnim kompetencijama djeteta

U ovu se kategoriju likovnih tipova djece ubraja osam tipova: motoričko-tehnički tip, nespretan tip, brz likovni tip, spor likovni tip, pedantan likovni tip, površan likovni tip, aktivan likovni tip i pasivan likovni tip (Herceg i suradnici, 2010).

Motoričko-tehnički tip je ono dijete koje ima razvijenu motoriku ruke i vrlo lako razlikuje raznovrsne crte i njihove odnose zbog čega crtež više izgleda kao tehnički crtež, nego kao umjetničko izražavanje.

Nespretan je tip ono dijete koje nije dovoljno razvilo svoju mišićnu motoriku zbog čega nespretno i povlači crte i nanosi boju na podlogu.

Brzi je likovni tip ono dijete koje ubrzano radi i hitro ostvaruje uradak te pritom ne obraća veću pozornost na delikatnost i osjetljivost u likovnomu izričaju.

Spori je likovni tip ono dijete koje, suprotno od brzoga likovnoga tipa, usporeno ostvaruje svoju zamisao, a samim time i svoj uradak.

Pedantan je likovni tip ono dijete koje probleme određenoga likovnoga zadatka svjesno i polako rješava, u nadi ostvarivanja očekivanih postignuća.

Površan je likovni tip ono dijete koje svoje likovne ideje i namjere ostvaruje bez žara i uvjerenja. Obično žuri završiti uradak, pritom ne ulažući nikakve emocije.

Aktivan je likovni tip ono dijete koje u ostvarivanju svojega likovnoga uratka ulaže mnogo energije i žara. S obzirom na to da takav tip djeteta brzo prihvaća zadatak i nastoji ga što prije ostvariti, ponekad na taj način izostaje temeljitost.

I posljednji je tip djeteta pasivan likovni tip. Takvo se dijete teško motivira i dugo razmišlja što želi prikazati u svojem uratku, a kada dođe do kakve poteškoće u radu, teško se odlučuje za nastavak.

Treba naglasiti to da, u većini slučajeva, nema isključivih likovnih tipova djece, već se javljaju kombinacije različitih likovnih tipova, na primjer, racionalni i konstruktivni tip. Zbog toga je važno osvijestiti činjenicu kako djeca međusobno imaju različite osobnosti. Samim time, pripadnici su različitih likovnih tipova zbog čega različito doživljavaju i prenose na papir istu stvarnost.

4. MOTIVACIJA

„Motiv pokreće pojedinca na neku djelatnost. Motiv je pokretačka snaga određene aktivnosti. Dok je instinkt ili nagon biološki uvjetovan, motiv je primarno psihička pojava i omogućuje stalni psihički razvoj djeteta“ (Herceg i sur., 2010, str. 73).

Aktivnost koja je izazvana motivom nazivamo motivacijom. Kako nas ponekad motiviraju osjećaji ili nekad vanjske pobude (impulsi), motivacija može biti intrinzična i ekstrinzična.

Kako bismo pokrenuli stvaralačku motivaciju kod djece, trebamo krenuti od uvjerenja odgojitelja. Oni u razgovoru s djecom potiču motivaciju za likovnost. Sukladno tomu, razgovori mogu biti vedri i veseli ili ozbiljni i ilustrativni. Cilj razgovora jest pobuditi ideje i osjećaje kod djece te izazvati motiviranost.

Kada su djeca motivirana, lako je dogovoriti uporabu određenoga likovnoga materijala i opća odgojno-obrazovna očekivanja sa smjernicama koje nikada ne nude gotova rješenja, već potiču na autentičnost i originalnost.

Djeca ne izražavaju svoj puni potencijal ako je određena aktivnost rezultat naredbe ili prinude. Aktivnost bi trebala predstavljati postignuće unutarnje potrebe djeteta te bi djeca trebala biti zainteresirana za tijek aktivnosti i postignuća svojom uključenošću i kreativnim djelovanjem. Kada odgojitelj stvara određeni utjecaj na dijete i kada je taj utjecaj dobro odabran, neizravan te počinje s vlastitom usmjerenom aktivnošću, takav pristup naziva se motiviranje djeteta u pozitivnomu i željenomu smjeru.

Poznavanje motivacije kao psihičkoga procesa dovodi do razumijevanja ponašanja predškolske djece. Motivacijom se, također, postiže željeno usmjeravanje u odgoju i obrazovanju. Kao što je već napomenuto, motivacija može nastati na dva načina. Prva je od njih unutarnja motivacija pri kojoj unutarnji impulsi proizlaze iz zakonitosti razvoja. Druga je motivacija vanjska, a nastaje kao rezultat djelovanja određenih utjecaja iz sredine koja nas okružuje.

Zanimljiva je činjenica da je u pogledu utjecaja razvojnih čimbenika, izvor motivacije ostvareni stupanj neke određene kvalitete (novih spoznaja, iskustava,

doživljaja) u razvoju, koja zatim nastoji utjecati na druge osobine ličnosti kako bi se njihovim poticanjem uspostavila nova, viša psihička razina osobe. Utjecajem sredine, dijete upoznaje zanimanja roditelja, sposobnost vršnjaka, vrijednosti nekih ljudskih aktivnosti te se i samo želi iskušati na tim područjima ili u tim aktivnostima.

Motivi, koji mogu biti pozitivni, negativni, primarni (biološki) ili sekundarni (socijalni), čine složeni svijet motivacije, a svaka osoba odlučuje koji će motiv prihvatiti i u kojemu će smjeru voditi svoju aktivnost. Likovno je izražavanje djece ponajprije uvjetovano nagonom za aktivnošću kojom upoznaje svijet oko sebe i samoga sebe, a tek nakon toga uvjetovano je potrebama razvoja motorike. Zadatak je odgojitelja razvijati potrebu za likovnom umjetnošću i stvaralaštvom tako što razrađuje procese motivacije.

5. LIKOVNE TEHNIKE

Djeca se likovno izražavaju na različite načine zbog čega je važno imati na umu različite likovne tehnike i njihove karakteristike kako bi djeca na najbolji način mogla ispuniti svoju potrebu za stvaralaštvom. Bitno je upoznati sve dostupne mogućnosti i osigurati uvjete i raznolikost materijala.

Sveukupnost praktičnih umijeća u oživotvorenju likovne ideje određenim materijalima i pomoću likovnoga alata (instrumentarija) nazivamo likovnim tehnikama (Jakubin, 1999).

Prema Jakubinu (1999) likovne tehnike možemo ponajprije podijeliti na tehnike plošnoga oblikovanja i tehnike prostorno-plastičnoga oblikovanja, a unutar svake od navedenih dviju tehnika postoji još podjela.

Tehnike plošnoga oblikovanja dijele se na crtačke, slikarske i grafičke tehnike, a tehnike prostorno-plastičnoga oblikovanja mogu se podijeliti na kiparske i arhitektonske tehnike, ako se radi o podjeli s obzirom na tehnike i materijale. S druge strane, tehnike prostorno-plastičnoga oblikovanja dijele se i na tehnike modeliranja i tehnike građenja, ako se radi o podjeli uvjetovanoj odgojno-obrazovnim procesom.

Naglasak će u ovomu radu biti na crtačkim i slikarskim tehnikama, ali obradit će se i određene grafičke tehnike kao i tehnike prostorno-plastičnoga oblikovanja koje se najčešće koriste u radu s djecom predškolske dobi.

5.1 CRTAČKE TEHNIKE

Olovka

Olovke možemo podijeliti u tri osnovne grupe, a to su: tvrde, srednje tvrde i mekane olovke.

Tvrdoća ili mekoća u olovci postignuta je određenim omjerom smjese grafita i gline od koje je načinjena te će tako olovka s više gline biti tvrđa, tanjega i svjetlijega traga, dok će olovka s više grafita biti mekša, masnijega i tamnijega traga.

Za crtanje oštarih, finih i preciznih linija koristit ćemo tvrde olovke te ćemo njima crtati detalje. Također, geometrijski, deskriptivni, tehnički i arhitektonski crteži nastaju pomoću tvrdih olovaka.

Mekane olovke pogodnije su za crtanje većega broja likovnih vrijednosti i bogatijega likovnoga izraza. Kao podlogu možemo koristiti različite vrste papira, na primjer, glatki ili hrapavi, bijeli ili tonirani i deblji ili tanji papir.

Kreda

Svojom strukturom kreda povezuje olovku i ugljen.

Kada je koristimo kao crtačku tehniku ne mislimo pritom na krede za školsku ploču već na posebne slikarske krede. Najčešće su boje takvih kreda: crna, bijela, smeđa i crvena.

Posebnost krede, kao i ugljena, jest da se po završetku crtež treba fiksirati tekućim fiksativom, a za rad kredom i ugljenom koriste se veći formati papira poput: A1, A2, B2 ili B3.

Ugljen

Bitna karakteristika ugljena jest da je on izvanredne mekoće.

Postoje dvije vrste ugljena. Prvi od njih naziva se drveni ugljen, a nastaje od ljeskovih, vrbovih ili lipovih štapića što se pale na žaru bez dovoda kisika. Druga vrsta ugljena naziva se prešani-sintetski crtaći ugljen, a nastaje industrijskim postupkom.

Razlika između tih dvaju ugljena jest u tome da je drveni ugljen mekši i prašnjaviji od sintetskoga te se zbog toga lako skida s podloge. Fiksira se tekućim fiksativom uz pomoć raspršivača. Nasuprot tomu, sintetski ugljen nije potrebno fiksirati jer je tvrdi i jače prianja uz papir.

Kao podloga u radu s ugljenom koristi se hrapavija vrsta bijeloga ili toniranoga papira kao što je: pak papir, akvarel papir, novinski papir ili papirnate tapete.

Kemijska olovka

U nove grafičko-slikarske materijale, prema Jakubinu, ubrajamo kemijsku olovku i flomastere.

Kemijska olovka ostavlja tanak jednoličan trag, a jačim ili slabijim pritiskom može se graduirati liniju. Uz to, može se sjenčati i postizati niz tonskih vrijednosti čime se ostvaruje privid plastičnosti oblika.

Flomaster

Flomastere nalazimo u svim nijansama i bojama te se njime može izražavati linearno i plošno (Jakubin, 1999).

Slika 17. Flomaster u boji, Rajska ptica (11 god.)

Izvor: Jakubin, 1999, str. 154

Razlikujemo dvije vrste flomastera, a to su „normal“ ili akvarelski i „permanent“ flomasteri. Akvarelski su topivi u vodi, dok su „permanent“ netopivi. Crtež koji je

napravljen akvarelskim flomasterima, uz pomoć kista i vode, može lavirati crtež i poprimiti neke akvarelske karakteristike što s netopivim flomasterima nije moguće.

Zanimljivo je da flomasteri nisu postojani na svjetlosti i crtež koji je izložen svjetlosti brzo izblijedi.

Tuš – pero

a) Pero ptičjega podrijetla

Najbolja pera su: guščja, puranova, gavranova i labuđa.

Ovisno o pritisku na podlogu linija se može stupnjevati od tanke i britke do debele i mekane, od prozračne do tamne.

b) Metalno pero

Pero koje je metalno ostavlja oštar i jasan trag.

Kao materijal u crtanju najčešće se koristi crni tuš, ali tuš može biti i u boji, tinta ili sepija, crvenosmeđa.

Tuš – drvce i tuš – trska

Drvcem ili trskom nastaju čisti, snažni, čvršći i grublji potezi.

Tuš – kist

Uporabom različitih kistova drukčijih debljina nastaje čitava skala linija, od tankih do debelih.

Lavirani tuš

Prema Jakubinu, postupak nanošenja tuša ili boje razrijeđene vodom na čisti linearni crtež perom ili kistom kako bi se ostvario privid plastičnosti oblika ili tonske vrijednosti crteža nazivamo lavirani crtež ili lavis.

Kako bi nastao takav crtež može se raditi na suhoj ili na mokroj podlozi.

5.2 SLIKARSKE TEHNIKE

Pastel

Pastel se nalazi na prijelazu između crtačkih i slikarskih tehnika jer se njime može vrlo uspješno i crtati i slikati. Kada se njime koristi, kao podloga se uzima: manje ili jače hrapavi papir raznih boja (bijeli, crni, sivi ili tonirani određenim kolorističkim nijansama), karton ili preparirano platno. Nastali uradak treba učvrstiti fiksativom, tekućinom ili sprejom.

Osim suhoga pastela postoji i masni ili uljni pastel kojega ne treba fiksirati.

Slika 18. Uljni pastel (9 god.)

Izvor: Jakubin, 1999, str. 168

Akvarel

Akvarel, odnosno, vodena boja nalazi se u posudicama kao fini mljeveni pigment pomiješan vezivom, a otapa se i razrjeđuje vodom te se nanosi mekim kistom na grubi hrapavi papir.

U tehnici akvarela, bijela boja se ne koristi. Ako želimo da na slici nešto bude bijelo, tada ostavljamo bijeli papir, podlogu, neoslikanu.

Karakteristika akvarelnih boja je da su one transparentne i prozračne.

Razlikujemo slikanje na suhoj podlozi i slikanje na mokroj podlozi kao i kod laviranoga tuša.

Gvaš

Gvaš je riječ francuskoga podrijetla, a u prijevodu znači gust. To je slikarska tehnika u kojoj se vodenim bojama miješa pokrivna bijela gusta boja, bijela tempera.

Za razliku od akvarela, gdje je slika prozirna, gvaš je gust i neproziran te se dijelovi slike boje bijelom bojom i ne ostavlja se bjelina papira.

Gvaš je vrlo stara slikarska tehnika i često se upotrebljavala kao tehnika u književnomu slikarstvu – inicijali, minijature i ilustracije.

Tempera

Tempera dolazi od srednjovjekovne latinske riječi *temperare* što u prijevodu znači miješati. Tempera nastaje kada se boja u prahu miješa s otopinom ljepila i vezivnoga sredstva poput: žumanjka ili bjelanjka jajeta, gumiarabike, mliječi smokve ili octa. Tempera se pri uporabi razrjeđuje vodom.

Kao podloga za slikanje temperom koristi se: drvo, papir, staklo ili platno.

S obzirom na to da je tempera suha tehnika bez sjaja, po završetku rada umjetnici premazuju sliku tankim slojem firnisa ili ulja radi zaštite i sjaja.

Tempera se koristi i kada se žele oslikati veće površine zbog čega je pogodna za oblikovanje u području primijenjene umjetnosti kao i za dekorativno oblikovanje.

Slikati se može po tvrđemu, glatkomu ili nešto hrapavijemu papiru, ovisno o tome kakav se karakter oslikane površine želi postići.

Ulje

Uljena boja nastaje kada se pigment boje pomiješa s makovim, orahovim ili lanenim uljem i manjom količinom određenih sušila.

Posebnost je uljanih boja da se mogu nanositi u tanjem ili debljem sloju. Uz to, mogu se i razrijediti čime se postiže proziran karakter, a nanošenjem više slojeva može se postići reljefni karakter.

Kolaž

Od francuske riječi *collage*, što u prijevodu znači lijepljenje, dobili smo riječ kolaž koja označava slikarsku tehniku u kojoj se različiti materijali prvo režu ili trgaju, a zatim se lijepe na podlogu kako bi se dobila slika.

Kubisti su zaslužni za uvođenje kolaža u slikarstvo.

Kao materijal za kolaž, osim raznobojnih papira, mogu se koristiti i izresci iz novina i časopisa, tekstil, fotografije i brusni papir.

Freska

Freska u prijevodu znači *svježe*, a radi se o slikanju freskalnim bojama na svježoj vapnenoj žbuci.

Mozaik

Mozaik je slikarska tehnika u kojoj se raznobojni mali komadići u obliku pravilnih ili nepravilnih kockica (kamena, obojenoga stakla ili glazirane keramike) utiskuju u meku podlogu svježe žbuke ili cementa.

Vitraj

Vitraj označava prozor od obojenoga stakla. Ako se govori o tehnici, riječ je o oslikavanju prozora u kojoj se komadi obojenoga stakla međusobno povezuju olovnim okvirima.

Kada kroz vitraj prolazi sunčeva svjetlost nastaju slike raskošnih, blistavih i snažnih boja.

Tapiserija

Slikanje raznobojnim nitima vune u tehnici tkanja nazivamo tapiserija. Prvi se put pojavljuje u srednjemu vijeku s ciljem prekrivanja zidova radi toplinske izolacije. Kasnije, tapiserija postaje predmet ukrašavanja interijera.

Batik

Batik je slikanje pčelinjim voskom na svili. Najčešće se oslikavaju svilene marame i šalovi. Osim na svili, može se slikati i po papiru.

5.3 GRAFIČKE TEHNIKE

Grafika je likovna tehnika u kojoj se otiskuju i umnožavaju crteži pomoću matrice ili klišeja (Jakubin, 1999). Djeca koja vole istraživati, isprobavati, baratati i koristiti se različitim likovnim materijalima najčešće pokazuju interes za grafičke tehnike (Borko i suradnici, 2011).

Za monotipiju je karakteristično da nastaje samo jedan otisak te se zbog toga ne smatra pravom grafičkom tehnikom.

Pečatni je tisak grafička tehnika otiskivanja uz pomoć krumpira. Krumpir se prepolovi te se na svakoj polovici izrezbari željeni oblik koji se zatim umače u nerazrijeđenu temperu nakon čega slijedi otiskivanje (Borko i suradnici, 2011).

Kolažni je tisak grafička tehnika, a radi se u više faza. Za njega su potrebni: karton veličine 20x15 cm, ljepilo drvofiksa, spužvica i kist, tkanine različitih tekstura, škare, tempera, glicerina, papir za temperu i valjak za grafiku. Prvo se pripremi matrica tako što se karton premaže slojem drvofiksa. Od tkanina različitih tekstura izrezuju se različiti oblici te se oni lijepe na karton. Zatim se to premazuje tankim slojem s razrijeđenim drvofiksom. Na gotovu matricu nanosi se boja u koju je prethodno dodano nekoliko kapi glicerina i to brzim pokretima preko cijele površine. Na obojanu matricu stavlja se papir za temperu te se valjkom otiskuje. Kako bismo ponovo mogli upotrijebiti matricu, nakon otiskivanja, matrica se opere vodom ili obriše vlažnom maramicom.

5.4 TEHNIKE PROSTORNO-PLASTIČKOG OBLIKOVANJA

Tehnike prostorno-plastičnoga oblikovanja najčešće dijelimo s obzirom na tehnike i materijale na kiparske i arhitektonske tehnike.

Kiparske tehnike

Kiparske tehnike omogućuju djeci da lakše izraze ono što vide ili žele predočiti nekome drugomu (Beneta i sur., 2011).

Glina je najpodatniji materijal (Jakubin, 1999). Djeca glinu gnječe, savijaju, razvlače, utiskuju, dodaju i oduzimaju, a kasnije i modeliraju predmete koji ih okružuju (Beneta i sur., 2011). Zanimljivo je da djeca često prave tanke izdužene oblike i od njih stvaraju zamišljene oblike na isti način kao da to rade crtaćim sredstvima, stoga se može reći da „crtaju glinom“ (Belamarić, 1987).

Arhitektonske tehnike

Izrada prostornih maketa najčešća je arhitektonska tehnika u radu s djecom predškolske dobi (Balić Šimrak, 2010). Razni didaktički neoblikovani materijal može se koristiti pri izradi maketa, no bitno je prvo željenu građevinu nacrtati na papir olovkom te ju tek zatim graditi u prostoru (Andrašek i sur., 2011).

6. PRIMIJENJENA UMJETNOST I DIZAJN

Osim crteža, slike, grafike i skulpture, postoji i primijenjena umjetnost i dizajn, a takvo umjetničko djelo ima svoju funkcionalnu vrijednost. Također, i arhitektura ima svoju funkciju te pripada tomu području. Razlika je između primijenjene umjetnosti i dizajna u postupku i namjeri nastajanja umjetničkog djela, kao i u uporabi novih tehničkih sredstava proizvodnje spomenutih uporabnih sredstava. Primijenjena umjetnost je unikatna i izrađena je rukom, dok je dizajn projekt za serijsku proizvodnju, izrađen proizvodnim, tvorničkim sredstvima (Herceg i sur., 2010).

U primijenjenu umjetnost ubrajamo: ukrasnu keramiku, ručno izrađene tekstile i kostime, nakit, scenografiju, ilustraciju, tapiseriju i drugo. Dizajn se dijeli na industrijski i grafički, a u grafički se ubraja dizajn: fotografija, tipografija, zaštitni znak, plakat itd.

Arhitektura kao prostor za različite namjere dijeli se na: stambenu, društvenu (primjerice, zdravstvene institucije), sakralnu i fortifikacijsku. Hortikultura označava vrtanu arhitekturu, odnosno, oblikovanje vrtova i parkova raznim cvijećem, grmljem, drvećem, stazama i vodokocima.

Naposljetku, postoji posebno područje vizualnih komunikacija, gdje slika ima određeno značenje i prenosi ga na korisnika. Danas se misli da se sa svakom dobnom skupinom može raditi primijenjena umjetnost u onomu obliku koji odgovara dobnom uzrastu i mogućnostima djece.

7. PRISTUP DJEČJEM LIKOVNOM IZRAŽAVANJU

7.1 OMETANJE DJEČJEGA LIKOVNOGA IZRAŽAVANJA

Kada odrasle osobe podučavaju djecu kako nešto napraviti, nacrtati ili naslikati dolazi do ometanja likovnog stvaralaštva djece te će zbog toga djeca odustati od svojih vlastitih zamišljenih oblika i oponašat će zadane naturalističke ili shematske predloške (Belamarić, 1987).

Belamarić (1987) govori o devet načina na koji odrasli ometaju dječje likovno stvaralaštvo, a to su: crtanje djeci, ispravljanje dječjih oblika, slikovnice za bojanje, izlaganje dječjih radova, širenje shematskih oblika među djecom, vrednovanje i procjenjivanje likovnih radova djece, komentiranje i prigovaranje, prenamaglašavanje vrijednosti te urednost i preciznost.

Crtanje djeci ometa dječje likovno stvaralaštvo jer se dijete navikava na pasivnost te se ugrožavaju i prekidaju prirodni i svrhoviti načini opažanja, shvaćanja i stvaranja oblika.

Ispravljanjem dječjih oblika narušavaju se vlastita viđenja djece te se u njima stvara nepovjerenje u vlastite oblike zbog čega se u njima bude osjećaji nemoći i nesigurnosti.

Slikovnice za bojanje zbog svoje se jednostavnosti poprilično lako urezuju u dječje pamćenje i otuda se vraćaju kad god im zatreba sličan oblik.

Izlaganjem dječjih radova djeci se nesvjesno nameću i zastiru njihova viđenja i oblici.

Širenje shematskih oblika među djecom dovodi do masovne pojave uniformnih, neinventivnih i praznih oblika te do umrtvljivanja jednoga dijela njihovih sposobnosti i duha.

Vrednovanje i procjenjivanje likovnih radova djece blokira njihov osjećaj slobode, a time i spontanost, odnosno, sposobnost stvaralaštva.

Komentiranje i prigovaranje uzrokuje da dijete postaje nesigurno ili dovodi do pružanja otpora čime se remeti djetetova sposobnost i interes za likovni rad.

Prenaglašavanje vrijednosti, odnosno, pretjerana pohvala djece dovodi do zamjene ciljeva, jer cilj postaje dobivanje pohvale, a ne likovno izražavanje.

Urednost i preciznost, odnosno, inzistiranje na čistoći i urednosti izaziva da se dijete koči te da bude nespretno zbog čega se često događa upravo suprotno - dijete sve umrlja i prolije.

7.2 POTICANJE DJEČJEGA LIKOVNOGA IZRAŽAVANJA

„Djeca će se stvaralački izražavati i stvaralački će oblikovati uvijek kada im je dana sloboda da budu ono što jesu, da vide na svoj način, da poimaju i misle svojom logikom, drugim riječima da imaju pravo na svoje individualno izražavanje i stvaranje u punom smislu riječi“ (Belamarić, 1987, str. 256).

Belamarić (1987) tvrdi kako postoji nekoliko načina da se kod djece probudi zanimanje za likovnim izražavanjem pojava u svijetu, a to su: usmjeravanje opažanja, aktiviranje sjećanja, maštanje, ilustracije, zamišljanje, igre s likovnim materijalima te potvrđivanje.

Usmjeravanje opažanja najjednostavniji je način poticanja djece na stvaralaštvo. Ono se događa postavljanjem pitanja, a dobiveni dječji odgovori ne smiju se prepravljati već se oni primaju takvi kakvi jesu.

Aktiviranje sjećanja drugi je način na koji odrasli mogu poticati dječje stvaralaštvo. Aktiviranjem sjećanja čuva se bogatstvo doživljavanja i znanja koja djeca imaju, a to se ostvaruje kada se razgovara o nečemu što su djeca spontano vidjela i doživjela prije kraćega ili dužega vremenskoga perioda.

Maštanje i ilustracije koriste se kako bi djeca stvorila nove inačice i slike na temelju poznatih događaja ili pojava.

Zamišljanje je sposobnost djece da različite predodžbe i pojmove iz sfere nevidljive stvarnosti transponiraju u likovni izraz.

Igre likovnim materijalima daju djeci osjećaj slobode pri likovnomu izražavanju i pri odabiru onoga što žele izraziti.

Potvrđivanje vrijednosti svakoga dječjega likovnog rada djetetu znači potvrditi mu da je na dobromu putu te se time u djetetu stvara osjećaj slobode i sigurnosti.

7.3 KAKO NJEGOVALI I RAZVIJATI LIKOVNOST KOD PREDŠKOLSKOGA DJETETA?

Balić Šimrak (2010) govori o pet načina rada kada je riječ o radu s predškolskim djetetom, a to su: uvažavanje i prihvaćanje dječjega autentičnoga likovnog izraza u skladu s razvojnim karakteristikama dobi djeteta, omogućavanje pristupa raznolikim likovnim materijalima i tehnikama likovnog stvaralaštva, osiguravanje vremena i prostora za likovne aktivnosti, omogućavanje djetetu da usvoji posebne likovne vještine kada su u pitanju likovni materijali i likovne tehnike i upoznavanje djeteta s likovnom umjetnošću putem slikovnica, reprodukcije, posjeta galerijama i muzejima. Važno je da su odgojitelji uključeni u taj proces, ali i da dopuštaju slobodno izražavanje djeteta te da potiču djetetovo jačanje samopouzdanja. Kada se dijete slobodno likovno izražava, imamo ga priliku bolje upoznati, ali i dobiti autentične dječje radove.

ZAKLJUČAK

Likovno izražavanje djece predškolske dobi tema je koja obuhvaća razna područja. U ovome se radu govorilo: o povijesti metodike likovne kulture, o likovnomu razvoju djece predškolske dobi, o likovnim tipovima djece uvjetovanim likovnim sposobnostima, o likovnim tehnikama, o primijenjenoj umjetnosti i dizajnu, o ometanju i poticanju dječjega likovnoga stvaralaštva te o njegovanju i razvijanju likovnosti kod djece. Zaključno sa svime izrečenim moglo bi se utvrditi da je za sve osobe koje rade s djecom predškolske dobi važno poznavanje navedenih tema kako bi se kao odgojitelji ponašali profesionalno i kako ne bi ometali dječji razvoj i autentično dječje likovno stvaralaštvo.

Literatura koja je korištena u ovom radu ukazuje na važnost osvješćivanja čestih pogrešaka koje odgojitelji rade, ali i pojašnjava kako te pogreške popraviti te kako poticati dječje likovno stvaralaštvo. Poznavanje likovnih tehnika i širenje spoznaja na područje primijenjene umjetnosti i dizajna te ovladavanje metodičkim principima i znanjima koji su dijelom istraživanja ovog rada otvara spoznaje o mogućnostima koje odgojiteljima stoje na raspolaganju u radu s djecom predškolske dobi.

Upoznavanje sposobnosti djeteta ključ je razumijevanja poticaja koje djeci predškolske dobi možemo pružiti uvodeći ih u svijet likovnosti. Dublji uvid pruža nam mogućnost boljeg poznavanja djece, a za uzvrat nam pruža autentične likovne uratke.

LITERATURA

Knjige:

Belamarić, D.(1987).*Dijete i oblik*. Zagreb: Školska knjiga

Herceg, L.; Rončević, A; Karlavaris, B. (2010.): *Metodika likovne kulture djece rane i predškolske dobi*. Zagreb: Alfa

Jakubin, M.(1999). *Likovni jezik i likovne tehnike*. Zagreb: Educa

Članak u časopisu:

Balić Šimrak, A. (2010). Predškolsko dijete i likovna umjetnost. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 16-17 (62-63), 2-8.

Beneta,Ž., Bucković, I., Vekić Kljaić,V, Boštjančić, M.,Rogulj, E.,Jedrečić, E., Uvodić, K., Balić, M., Gršković, J. (2010) Kiparske tehnike. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 16-17(62-63), 30-37

Borko, A., Batinić Puškarić, B., Vekić Kljaić,V., Jedrejčić, E.(2010) Grafičke tehnike. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 16-17(62-63), 24-27

Šipek, B.(2015) Kako komunicirati likovnim jezikom djece. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 21 (79), 21-22

Špoljar, S., Andrašek,A., Gudek, N.(2010) Arhitektonske tehnike. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 16-17(62-63), 38-39

POPIS SLIKA

Slika 1. Likovni razvoj predškolskog djeteta – izvor Herceg i sur., 2010 (str. 58)	str. 5
Slika 2. Likovni razvoj predškolskog djeteta, drugi dio – izvor Herceg i sur., 2010 (str. 59)	str. 6
Slika 3. Vizualni tip – Herceg i sur., 2010 (str. 62)	str. 7
Slika 4. Imaginarni tip – Herceg i sur., 2010 (str. 62)	str. 8
Slika 5. Intelektualni tip – Herceg i sur., 2010 (str. 62)	str. 8
Slika 6. Ekspresivni tip – Herceg i sur., 2010 (str. 62)	str. 9
Slika 7. Senzitivni tip – Herceg i sur., 2010 (str. 62)	str. 10
Slika 8. Tip vizualnog pamćenja – Herceg i sur., 2010 (str. 62)	str. 10
Slika 9. Analitički tip – Herceg i sur., 2010 (str. 63)	str. 11
Slika 10. Sintetski tip – Herceg i sur., 2010 (str. 63)	str. 11
Slika 11. Koloristički tip – Herceg i sur., 2010 (str. 63)	str. 12
Slika 12. Grafički tip – Herceg i sur., 2010 (str. 63)	str. 13
Slika 13. Konstruktivni tip – Herceg i sur., 2010 (str. 63)	str. 13
Slika 14. Impulzivni tip – Herceg i sur., 2010 (str. 63)	str. 14
Slika 15. Prostorni tip – Herceg i sur., 2010 (str. 63)	str. 14
Slika 16. Dekorativni tip – Herceg i sur., 2010 (str. 63)	str. 15
Slika 17. Flomaster u boji, Rajska ptica – Jakubin, 1999 (str. 154)	str. 21
Slika 18. Uljni pastel – Jakubin, 1999 (str. 168)	str. 23

Izjava o samostalnoj izradi rada

IZJAVA

kojom ja, Katarina Dragić, studentica Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, smjer Rani i predškolski odgoj i obrazovanje, kao autorica završnog rada pod naslovom *Likovno izražavanje djece predškolske dobi*

izjavljujem da sam završni rad izradila samostalno pod mentorstvom mr. art. Ivane Gagić Kičinbači. U završnom radu implementirala sam metodologiju znanstvenoistraživačkog rada te koristila primjerenu literaturu. Spoznaje, zaključke i teorije drugih stručnjaka izravno sam parafraziranjem ili citiranjem uklopila u vlastiti rad korištenjem bibliografskih jedinica sukladno odredbama Pravilnika o završnom radu Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Rad je napisan na hrvatskom jeziku.

Studentica: Katarina Dragić,